

ประวัติศาสตร์บาดแผลในอาเซียน: กรณีไทย-ลาว กบฏของเจ้าอนุวงศ์ Traumatic Past in ASEAN: Thai-Laos in the Case of Lord Anouvong Rebellion

ปรารภณา แซ่อึ้ง

อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง ประวัติศาสตร์บาดแผลในอาเซียน: กรณีไทย-ลาว กบฏของเจ้าอนุวงศ์ เขียนขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการเผยแพร่ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการกบฏของเจ้าอนุวงศ์ ผลจากการศึกษาพบว่าเหตุการณ์การกบฏของเจ้าอนุวงศ์ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-ลาว มาจนกระทั่งปัจจุบัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์แก่คนรุ่นใหม่ และสร้างความเข้าใจประเทศเพื่อนบ้านให้มากขึ้น อันจะนำมาซึ่งการลดปัญหาความขัดแย้ง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์บาดแผล, กบฏเจ้าอนุวงศ์, ความสัมพันธ์ไทย-ลาว, สำนึกทางประวัติศาสตร์

Abstract

The the aim of this article, *Traumatic Past in ASEAN: Thai-Laos in the Case of Lord Anouvong Rebellion*, is indicate the fact about Lord Anouvong rebellion. The results of the research revealed that the rebellion of Lord Anouvong have an affect on Thai and Laos relation nowadays. Thus we should nurture historical conscious to the youth for increase understanding neighborhood countries. This can reduce conflict and make peace.

Keywords: traumatic past, Lord Anouvong Rebellion, Thai-Laos relation, historical conscious

บทนำ

อาเซียน (ASEAN) อันประกอบไปด้วยสมาชิก 10 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างล้วนเคยมีประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นบาดแผลแห่งความทรงจำร่วมกันมาทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นกรณีไทย-พม่า กบฏการทำหน้าทำสงครามกันในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มาเลเซีย-สิงคโปร์ กบฏการแยกตัวเป็นประเทศสิงคโปร์ใน พ.ศ. 2508 อินโดนีเซียกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในติมอร์เลสเต้เมื่อ พ.ศ. 2542 ไทย-กัมพูชา กบฏกรณีพระยาละแวกในสมัยสมเด็จพระนเรศวร และกรณี เขาพระวิหาร ไม่เว้นแม้แต่ไทย-ลาว ประเทศบ้านใกล้เรือนเคียงที่มีวัฒนธรรมร่วมกัน แต่ทั้งไทยและลาวต่างก็มีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สร้างรอยแผลฉกรรจ์ในใจของประชาชนทั้งสองประเทศอย่างยากที่จะลบเลือน นั่นก็คือ การก่อกบฏของเจ้าอนุวงศ์เจ้าเมืองเวียงจันทน์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

เหตุการณ์การกบฏของเจ้าอนุวงศ์สามารถศึกษาค้นคว้าได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งของไทยและลาว หลักฐานทางประวัติศาสตร์เหล่านั้นนอกจากจะให้ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังสะท้อนถึงทัศนคติของไทยและลาวต่อเหตุการณ์การกบฏครั้งนี้ได้เป็นอย่างดี

เหตุการณ์การกบฏของเจ้าอนุวงศ์

สมัยกรุงธนบุรี เวียงจันทน์มีฐานะเป็นเมืองขึ้นของไทย เจ้าอนุวงศ์ซึ่งขณะนั้นยังทรงพระเยาว์ได้ถูกนำตัวมาพำนักอยู่ที่กรุงธนบุรีในฐานะตัวประกันของไทย ต่อมาในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เจ้าอนุวงศ์ถูกส่งตัวกลับไปเวียงจันทน์และได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์ทำการปกครองเวียงจันทน์ต่อจากพระเจ้าสุริยวงศา ใน พ.ศ. 2369 เจ้าอนุวงศ์ได้รวบรวมไพร่พลก่อการกบฏเพื่อเรียกร้องเอกราชจากไทย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแค้นเคืองการกระทำของเจ้าอนุวงศ์เป็นอย่างมาก เนื่องจากทรงคุ้นเคยและไว้วางพระทัยเจ้าอนุวงศ์มาโดยตลอด พระองค์ทรงมีรับสั่งให้ทำการปราบกบฏครั้งนี้อย่างรุนแรงเพราะไม่ต้องการให้เวียงจันทน์ตั้งเป็นเมืองได้อีก ผลจากการปราบกบฏของไทยทำให้เกิดการกวาดต้อนชาวลาวจำนวนมากเข้ามาในราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นผลให้ประชากรลาวในประเทศลาวเหลือน้อยมาจนกระทั่งทุกวันนี้ เวียงจันทน์มีสภาพกลายเป็นเมืองร้าง ส่วนเจ้าอนุวงศ์และครอบครัวถูกจับตัวส่งลงมากรุงเทพฯ เจ้าอนุวงศ์ถูกนำตัวไปขังประจานในกรงเหล็กและถูกทรมานด้วยวิธีการต่างๆ จนกระทั่งสิ้นพระชนม์ในที่สุด เป็นการปิดฉากชีวิตกบฏผู้คิดคดทรยศต่อไทย หรืออีกนัยหนึ่งคือการสูญเสียวีรบุรุษผู้หาความยุติธรรมเพื่อแลกกับเอกราชของชาวลาว

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของไทยที่เกี่ยวข้องกับกรณีกบฏเจ้าอนุวงศ์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของไทยที่เกี่ยวข้องกับกรณีกบฏเจ้าอนุวงศ์มีปรากฏอยู่ไม่มากนัก ได้แก่

1. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3

รูปภาพที่ 1 พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เรียบเรียงโดยเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) ได้บรรยายถึงเหตุการณ์การกบฏของเจ้าอนุวงศ์ การปราบกบฏของไทยด้วยความเด็ดขาดรุนแรง รวมทั้งการกวาดต้อนประชากรลาวเนื้อหาของพระราชพงศาวดารฉบับนี้หลายช่วงหลายตอนที่สะท้อนให้เห็นถึงความคับแค้นของไทยที่มีต่อเจ้าอนุวงศ์ เช่นจดหมายของกรมพระราชวังบวรฯ แม่ทัพใหญ่ของไทยกราบบังคมทูลฯ เรื่องเมืองเวียงจันทน์ ในรายละเอียดของจดหมายแสดงให้เห็นว่ากรมพระราชวังบวรฯ ทรงเล็งเห็นภัยที่เอกราชของเจ้าอนุวงศ์และราชวงศ์ของเวียงจันทน์ ซ้ำยังกล่าวว่าเจ้าอนุวงศ์นั้นเป็น เลี้ยนหนาม ของแผ่นดิน ดังความว่า

... ครั้นจะคิดให้ตั้งเมืองเวียงจันทน์ไว้ ... ก็ยังไม่ได้ตัวอายอนุ
อายปาศักดิ์ อัยราชวงศ์ อัยสุทธิสาร อัยโถง...จึงให้
ทำลายเมืองเวียงจันทน์เสียให้สิ้นอาลัย ...
(เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504, หน้า 64)

และ

... จะติดตามตัวอายอนุ อัยปาศักดิ์ อัยราชวงศ์
อัยสุทธิสาร อัยโถง กับบุตรภรรยาญาติพี่น้อง

ทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถึงมาตราว่าจะมิได้ตัว
ก็ไม่ได้กลับมาตั้งเป็นเสี้ยนหนามในแผ่นดินขึ้นได้...
(เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504, หน้า 66)

หลังจากกองทัพไทยสามารถตามจับตัวเจ้าอนุวงศ์ส่งลงมาจับที่กรุงเทพฯ ได้แล้ว พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 ยังกล่าวถึงการนำตัวเจ้าอนุวงศ์ใส่กรงเหล็กตั้งประจานไว้หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์และมีประชาชนที่สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักในครอบครัวจากการทำสงครามในครั้งนี้นวนเวียนมาสาปแช่งเจ้าอนุวงศ์เป็นจำนวนมาก ดังความว่า

... แล้วรับสั่งให้ทำที่ประจานลงที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์
ทำเป็นกรงเหล็กใหญ่สำหรับใส่อนุ มีรั้วตารางล้อมรอบทั้ง
4 ด้าน ..... ราษฎรชายหญิงทั้งในกรุงทั้งนอกกรุงพากันมาดู
แน่นอัดไปทุกเวลามีได้ขาด ที่ลูกผีญาติพี่น้องต้องเกณฑ์
ไปทัตตายเสียครั้งนั้น ก็มานั่งบ่นพรรณนาด่าแข่งทุกวัน ...
(เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504, หน้า 92-93)

2. พระเจดีย์ปราบเวียง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญซึ่งเป็นเสมือนสัญลักษณ์แห่งชัยชนะของไทยที่มีต่อเวียงจันทน์ในการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ กรมพระราชวังบวรฯ ทรงมีรับสั่งให้สร้างเจดีย์นี้ไว้ที่ค่ายหลวงเมืองพันพร้าว (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของหน่วยเรือรักษาความสงบเรียบร้อยตามลำน้ำโขงเขตหนองคาย) เพื่อบรรจุพระพุทธรูปทั้งหลายที่ไทยอัญเชิญมาจากเวียงจันทน์เมื่อคราวทำสงครามกับเจ้าอนุวงศ์ใน พ.ศ. 2370 และให้ชื่อเจดีย์นี้ว่า **พระเจดีย์ปราบเวียง** พร้อมกับให้จารึกความซื่อของเจ้าอนุวงศ์เอาไว้เพื่อไม่ให้หัวเมืองลาวทั้งหลายเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ดังที่มีหลักฐานปรากฏเรื่องราวของ การสร้างพระเจดีย์ปราบเวียง ความว่า

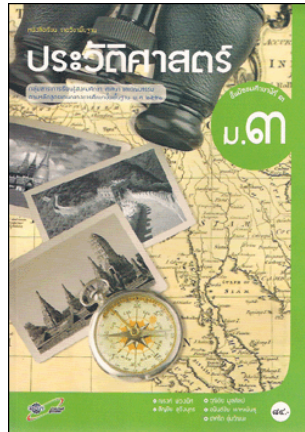
... ได้ให้ก่อพระเจดีย์ ณ ค่ายหลวงเมืองพันพร้าว...แล้วจะจารึก
พระนามว่า พระเจดีย์ปราบเวียง และความซื่ออายอนูไว้ในแผ่นศิลา
ให้ปรากฏอยู่ชั่วฟ้าและดิน อย่าให้หัวเมืองทั้งปวงดูเยี่ยงอย่างกันต่อไป ...
(เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504, หน้า 69)

ใน พ.ศ. 2371 เจ้าอนุวงศ์ได้ส่งไพร่พลไปทำลายพระเจดีย์ปราบเวียง พร้อมทั้งนำพระพุทธรูปที่บรรจุอยู่ในพระเจดีย์ทั้งหมดกลับเวียงจันทน์ สุดท้ายเมื่อกองทัพไทยสามารถปราบการกบฏในครั้งนี้อันสำเร็จอัญเชิญพระพุทธรูปกลับมาประดิษฐานยังฝั่งไทยอีกครั้ง ส่วนพระเจดีย์ปราบเวียงที่ถูกทำลายจนเหลือแต่ฐานก็ยังคงตั้งเด่นอยู่ริมแม่น้ำโขงหันหน้าเข้าหาเมืองเวียงจันทน์เป็นดังหลักฐานที่สื่อถึงความรู้สึกเจ็บแค้นที่ไทยได้รับ

รูปภาพที่ 2 พระเจดีย์ปราบเวียง

3. แบบเรียนประวัติศาสตร์

รูปภาพที่ 3 แบบเรียนประวัติศาสตร์

ถูกเขียนขึ้นตามอุดมการณ์ชาตินิยม โดยมีจุดประสงค์ให้เยาวชนเกิดสำนึกของความรักชาติ เนื้อหาภายในแบบเรียนได้หยิบยกเอาเรื่องราวของพระมหากษัตริย์ วีรบุรุษ และวีรสตรีที่แสดงวีรกรรมอย่างกล้าหาญในการปกป้องบ้านเมือง ตลอดจนกล่าวถึงเหตุการณ์การกบฏของเจ้าอนุวงศ์ โดยให้ความสำคัญกับการเชิดชูวีรกรรมความกล้าหาญของท้าวสุรนารีที่ต่อสู้จนสามารถเอาชนะเจ้าอนุวงศ์ซึ่งหวังกอบกู้เอกราชจากไทย

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของลาวที่เกี่ยวข้องกับกรณีกบฏเจ้าอนุวงศ์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของลาวที่เกี่ยวข้องกับกรณีกบฏเจ้าอนุวงศ์มีปรากฏอยู่หลายชิ้นด้วยกันทั้งหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ใช่ลายลักษณ์อักษร สะท้อนให้เห็นว่าลาวให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง หลักฐานที่สำคัญ ได้แก่

1. **พระพุทธรูปพระราชเชษฐา** เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิศิลปะลาวที่เจ้าอนุวงศ์สั่งให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2369 ขณะเตรียมก่อการกบฏต่อไทย ที่ชั้นหน้ากระดานด้านล่างสุดของฐานพระพุทธรูปมีจารึกอักษรไทยน้อย ภาษาไทยและบาลีรวม 5 บรรทัด ความว่า

...สมเด็จพระราชเชษฐา(เจ้าอนุวงศ์) อาปณคามาริราช
ชาติสายสุริยวงศ์ มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนา
ให้หล่อพระพุทธรูปองค์นี้ น้ำหนัก 25,000
เทียมพระแก้วมรกตเจ้า เมื่อจุลศักราช 1188...
(เทิม มีเต็ม, ม.ป.ป., หน้า 172)

จากข้อความในจารึกที่ฐานพระพุทธรูปนี้ สะท้อนให้เห็นว่าชาวลาวยังคงมีความระลึกถึงพระแก้วมรกตที่ถูกอัญเชิญมาประดิษฐานในไทย แม้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะผ่านมานานถึง 48 ปีแล้วก็ตาม แต่ชาวลาวยังคงจดจำและโศกเศร้าเสียใจกับเหตุการณ์ในครั้งนั้น จนอาจกลายเป็นปัจจัยหนึ่งของการตัดสินใจก่อการกบฏของเจ้าอนุวงศ์ในที่สุดก็เป็นได้

รูปภาพที่ 4 พระพุทธรูปพระราชเชษฐา
ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุบลราชธานี

2. สานลึบพะสุน

รูปภาพที่ 5 สานลึบพะสุน

สานลึบพะสุน คือ วรรณกรรมอีสานซึ่งมีชื่อเรียกและเขียนหลากหลายแตกต่างกันไป ได้แก่ ลีปสุญ ลีพสุน ลีปสุญ ลีบสุญ ลีบพะสุน และลึบพระสุรย์ มีความหมายถึงการลอบหรือดบังดวงอาทิตย์ สานลึบพะสุนยังไม่ทราบที่มาแน่ชัดว่าใครเป็นผู้ประพันธ์

คณะคณาจารย์ภาควิชาภาษา-วรรณคดี คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติ มีความเห็นว่าสานลึบพะสุนเป็นวรรณกรรมการเมืองที่ซ่อนเนื้อหาโดยใช้รูปแบบของการเขียนสาส์นถึงคนรัก มีเนื้อหาเป็นรหัสลับที่ต้องตีความ ซึ่งคณะวิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาของสานลึบพะสุน โดยตีความหมายสรุปเป็นตอน (บั้น) ได้ดังนี้

ตอนที่หนึ่ง (บั้นบังรัท) สะท้อนถึงการดิ้นรนของนักชาตินิยมที่ต้องการปลุกระดมคนทั้งชาติให้ลุกขึ้นต่อสู้กับศัตรู ในภาวะที่ประเทศชาติถูกต่างชาติที่มีกำลังแข็งแกร่งกว่าครอบครอง สภาพจิตใจของชาวลาวอย่าแ่ แต่ทว่าความสามัคคีบ้านแตกสาแหรกขาด ยิ่งไปกว่านั้นผู้แต่งยังได้สอดแทรกแนวคิดความรักชาติโดยผ่านการเปรียบเทียบ สุดท้ายผู้แต่งยังย้ำว่า

หากต้องการได้เอกราชกลับคืนมาต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจกันลุกขึ้นต่อสู้ด้วยอาวุธ (ปราโมทย์ ในจิต, 2554, หน้า 220) ดังข้อความในसानลิบพะสุน ความว่า

... ดวงนี้ชื่อว่าบุณณ์ธรณิดัน	กุมพะกอนกำโสบ
เกาะก่ายเกยโลบเลี้ยว	สุเมรุค้ำนโค้นคลอน
คละเคลื่อนคุงแก่นเหง้า	กากาบไกวกระจัด
เสลาเนาภูผา	เกลื่อนทะเลทลายย่อง
อานนท์เนาแนบพื้น	เพื่อนฟาดฟองสมุทร
นาโคคะ	คาดโองฮามย่อง
จักวาลเหลื่อม	คีรีไหวหวั่น
นาคะเพื่อนทั้งฟ้า	พุ่มเพ็ชร์แค้เพ็ช
ครุฑะอำปิกขึ้น	ข้ามเมฆเอื้องฤทธิ์
จันโทเมามัวมุด	มีดแสงสุริย์อำ ...

(ดวงจัน วันนะบุบผา, 2010, หน้า 1)

ข้อความในसानลิบพะสุนที่ยกมานี้บรรยายถึงสภาพบ้านเมืองของลาวในช่วงที่ถูกศัตรูต่างแดนรุกราน บ้านเมืองต้องเผชิญกับความยากลำบาก สูญเสียเอกราช สร้างความรู้สึกเจ็บแค้นให้แก่ชาวลาวอย่างแสนสาหัส ศัตรูที่กล่าวถึงในที่นี้ ถูกแทนด้วยคำว่า **ครุฑะ** หมายถึง ครุฑ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของไทย สะท้อนให้เห็นถึงความมีพลังและการแผ่อำนาจ เข้ายึดครองจนทำให้ **จันโท** หมายถึง พระจันทร์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของลาวต้องอับแสงลง (เบญจวรรณ ชัยยะ, 2554) ข้อความอีกตอนหนึ่งของसानลิบพะสุน กล่าววว่า

... ตราบไปดวงถนดเอ้อม	สุเมรุทองเที่ยวท่อง ยามใด
จักใคร่คอยคาดยื้อ	เยียวหอมหอบพระจันทร์
.....	.....
คิดใคร่ทวยทรวงปลิ้น	ยอดดาวเปลื้องแกว่ง เอา้นั้น
ภูผาดม้าง	คูต้องตอกกะแจ
.....	.....
กลัวที่ฟ้าแปรชว้า	ขนานเค้าควี่ความ ...

(ดวงจัน วันนะบุบผา, 2010, หน้า 2 – 3)

ข้อความตอนที่ยกมานี้แสดงให้เห็นถึงความคิดและความพยายามต่อสู้เพื่อให้ได้เอกราชกลับคืนมา แม้จะต้องใช้ความรุนแรง ตลอดจนอาวุธ เช่น ดาว หมายถึง ดาบ ก็ตาม

ตอนที่สอง (บันสมที่คิด) เป็นตอนกลางของसानลิบพะสุนซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และการจัดตั้งแกนนำเพื่อต่อสู้ช่วงชิงเอกราชคืนจากไทย รวมถึงการปลุกกระตมให้ประชาชนเกิดความสามัคคี เข้มแข็ง ช่วยกันคิด ตลอดจนตระหนักว่าการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราชเป็นหน้าที่ของประชาชนลาวทุกคน ดังข้อความในसानลิบพะสุนที่ว่า

... ใจหม่อมอ้าย	หมายมุ่งพระไมมิตร
ซิคอยปูนปอง ¹⁷ ฮัก	ฮ่วมเฮียงฮาวถ้าน ¹⁸ ...

(ดวงจัน วันนะบุบผา, 2010, หน้า 3)

¹⁷ ปูนปอง หมายถึง หนุนนอม (พรชัย ศรีสารคาม, 2528, หน้า 2)

¹⁸ ฮาวถ้าน หมายถึง เหมือนคนๆ เดียวกัน (พรชัย ศรีสารคาม, 2528, หน้า 2)

และยังปรากฏข้อความที่ใช้ปลุกระดมด้วยเนื้อหาในเชิงตัดพ้อว่าประชาชนมีเป็นจำนวนมาก แต่จะหาคนรักและเสียสละเพื่อชาตินั้นหายาก ดังข้อความที่ว่า

...หลายลำไม้	ในปอนันต์นั๊ก
หาลำเป็นของหอม	แก่นจันทน์มิได้
คนเต็มบ้าน	คามมีมาก
หาผู้ต้อง	มโนไท่ไปมี ...

(ดวงจัน วันนะบุบผา, 2010, หน้า 6)

ตอนสุดท้าย (บั้นสุดที่อ่าว) กล่าวถึงจุดประสงค์ที่ต้องการปลดปล่อยชาติ การช่วงชิงเอกราช ซึ่งเป็นความปรารถนาอันแรงกล้า จนทำให้ผู้แต่งไม่มีความสุขกินไม่ได้นอนไม่หลับ ฝ้าแต่กระวนกระวายใจ คลั่งแค้น เนื่องจากไม่พอใจไม่ชอบการใช้ชีวิตในภาวะที่ประเทศชาติสูญเสียเอกราชและเป็นเมืองขึ้นของชาติอื่นเช่นนี้ ในที่สุดผู้แต่งตัดสินใจเอาชีวิตแลกกับความเป็นเอกราช สิ่งนี้คือจุดยืนและอุดมการณ์ที่ไม่เปลี่ยนแปลง (ปราโมทย์ ในจิต, 2554, หน้า 220) ดังข้อความที่ว่า

... โอนอ ยามนี้เป็นดั่งปลาตายซ้อน	หนองน้ำเงินชาด
ฝนบ่สร้งโผดให้	ตายแล้งแดดเผา แลนอ
.....	.....
แสนสิ่งในทรวงเอ้า	หนวยหามือสว่างบมีแล้ว
.....	.....
ปานนี้ดาวเสด็จกลัว	ดวงแขจิมืดมุ้ง บมีแล้ว
ฮู้ว่าสุริโยมาแล่นกุ่ม	กุมพระจันทร์มัวมืด
.....	.....
โอนอความทุกข์ซ้อน ¹⁹	พื้นที่แสนถนัด
โหมอยู่ในทรวงถม	ผู้เดียวผะอวนอ้าย
อันว่าจอมกษัตริย์พุ้น	เทพรวงทันสวาท บ่นอ
อย่าได้ปละออกข่มอ ²⁰ ไว้	แดดดินผู้เดียว แดเนอ....

(ดวงจัน วันนะบุบผา, 2010, หน้า 35 – 41)

3.พื้นเวียง เป็นวรรณกรรมที่แพร่หลายในภาคอีสานและลาวอีกเรื่องหนึ่งซึ่งแต่งขึ้นด้วยโคลงสาร หรือเรียกว่ากลอนรำ สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นภายหลังเหตุการณ์การกบฏของเจ้าอนุวงศ์ 53 ปี (ราวพ.ศ. 2422) โดยผู้แต่งซึ่งเป็น คนท้องถิ่นในภาคอีสานหรือชาวลาวที่มีชีวิตอยู่ในช่วงของเหตุการณ์ดังกล่าว จุดประสงค์ในการแต่งคือเพื่อใช้อ่านในงานศพ (งานเฮือนตี) (อวัช ปุณโณทก, 2526, หน้า 23-28) ในวรรณกรรมเรื่องพื้นเวียงมีข้อความบางตอนที่สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของลาวที่มีต่อไทย เช่น ตอนที่พรรณนาถึงสงครามปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ซึ่งสร้างความสะเทือนใจแก่ชาวลาวเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากการเข่นฆ่าแล้ว กองทัพไทยยังเก็บกวาดทรัพย์สมบัติ แก้วแหวนเงินทองไปจนหมด ผู้แต่งกล่าวว่าสิ่งที่กองทัพไทยยังไม่ได้ไปมีเพียงชำระแด (ชำระหนึ่ง) เนื่องจากพวกนี้เป็นพวกที่ดูร้าย (ผีแมนตาทอก) และมีความสามารถในการรบ (รบแล้ว) ยิ่งไปกว่านั้นผู้แต่งยังพรรณนาย้อนไปถึงพระแก้วมรกตที่ถูกกองทัพกรุงธนบุรีนำไปตั้งแต่ พ.ศ. 2322 ดังความว่า

... กับทั้ง	องค์พระแก้ว
ได้ไปแล้ว	พระแก้วมรกต
ได้ไปหมด	โชตตะการเป็นบัน
อ้างค่านัน	ก็ได้ไปหมดแล้ว

¹⁹ ซ้อน หมายถึง รวมอยู่ที่เดียว

²⁰ ข่มอ หมายถึง เจ้าอนุวงศ์

ยังไปได้
มันเป็นแพ
ไผ่ไปหยอก

แต่ชำระแด
ผีแมนตาทอก
มันรบมันแล้ว ...

(ธวัช ปุณโณทก, 2526, หน้า 30)

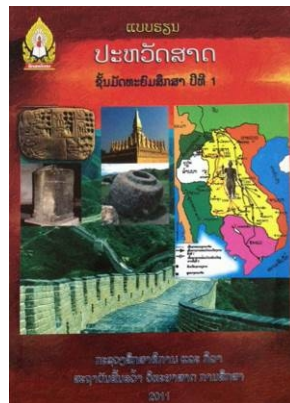
และตอนที่บรรยายถึงสภาพของเมืองเวียงจันทน์ภายหลังการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์โดยกองทัพไทยด้วยความขมขื่นว่า
เวียงจันทน์ที่เคยรุ่งเรืองกลับกลายเป็นเมืองร้าง ปราศจากผู้คน มีเพียงเสียงหมาเห่าหอนหาเจ้าของอยู่ทั่วเมือง ดังความว่า

... ตั้งแต่เวียงจันทน์แตก
มีแต่หมาเห่าอ้อง

เมืองละครสูญเปล่า
หาเจ้า²¹ ทั่วเมือง หันแล้ว ...

(ธวัช ปุณโณทก, 2526, หน้า 96)

4. แบบเรียนประวัติศาสตร์

รูปภาพที่ 6 แบบเรียนประวัติศาสตร์

แบบเรียนประวัติศาสตร์เป็นเสมือนเครื่องมือของรัฐในการใช้หล่อหลอมเยาวชนให้เกิดจิตสำนึกของความรักชาติ
ไม่ต่างไปจากแบบเรียนประวัติศาสตร์ของไทย ด้วยเหตุนี้เรื่องราวการสูญเสียเอกราชให้แก่ไทย การถูกระงับโดยศัตรู
ผู้รุกรานจึงถูกนำมาบรรจุไว้ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ เนื้อหาของแบบเรียนประวัติศาสตร์ได้บรรยายถึงวีรกรรมของ
เจ้าอนุวงศ์วีรราชที่ทรงกล้าหาญแห่งราชวงศ์ล้านช้างเวียงจันทน์ ผู้นำพาประชาชนลาวกอบกู้เอกราชของชาติจากการกดขี่
ปกครองของไทย

เรื่องของความพยายามในการกู้เอกราชของเจ้าอนุวงศ์ถูกนำเสนอขึ้นมากล่าวถึงพร้อมๆ กับการปราบปรามอย่าง
โหดเหี้ยมของไทย ในสายตาชาวลาวเจ้าอนุวงศ์คือวีรบุรุษที่ควรได้รับการยกย่อง ขณะที่ไทยคือศัตรูที่แสนอำมหิต
ดังข้อความที่ปรากฏอยู่ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ความว่า

... ภายหลังอาณาจักรลาวล้านช้างได้ตกเป็นเมืองขึ้นและเมืองส่วย
ของศักดินาสยาม พวกเขาได้ก่อกบฏขึ้นประชาชนลาวอย่างหนักหน่วง
ด้วยเหตุนี้จึงเกิดมีขบวนการลุกขึ้นของประชาชนลาวต่อต้าน
ศักดินาสยามหลายขบวนการ ... แต่ขบวนการต่อสู้ที่เด่นกว่าใคร
และมีความหมายทางประวัติศาสตร์อันใหญ่หลวงสำหรับ
ชาติลาวก็คือขบวนการต่อสู้ต้านศักดินาสยามได้การนำพา

²¹ เจ้า หมายถึง เจ้าของ

ของเจ้าอนุวงศ์ ...

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2011, หน้า 79)

และ

... ด้วยการกระทำดังกล่าว (การปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์)

ได้ทำให้ตัวเมืองเวียงจันทน์กลายเป็นเก้าถ่านและ

กลายเป็นเมืองร้าง จึงมีคำคมได้กล่าวสืบทอดกันมา

ถึงทุกวันนี้ว่า เวียงจันทน์ร้างเป็นโพชนิคม

บางกอกร้างเป็นมุ้งกระต่ายนอน ...

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2011, หน้า 77)

5. อนุสาวรีย์เจ้าอนุวงศ์ รัฐบาลลาวมีนโยบายสร้างอนุสาวรีย์ของเหล่าวีรกษัตริย์ลาวโดยแฝงอุดมการณ์ชาตินิยมตลอดจนหวังปลูกจิตสำนึกความรักชาติแก่ประชาชนลาวผ่านวีรกรรมและเรื่องราวการเสียสละของวีรกษัตริย์ในอดีตเมื่อ พ.ศ. 2545 กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรมของลาวได้เสนอโครงการสร้างอนุสาวรีย์เจ้าอนุวงศ์เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองเวียงจันทน์ครบรอบ 450 ปี²² ตลอดจนฉลองการจัดตั้งพรรคประชาชนปฏิวัติลาวครบรอบ 35 ปี (พ.ศ. 2518-2553) โดยรัฐให้เหตุผลในการก่อสร้างอนุสาวรีย์เจ้าอนุวงศ์ว่า **เพื่อให้ประชาชนลาวทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้สำนึกในพระคุณของพระองค์ที่มีต่อเวียงจันทน์ แผ่นดินลาว และประชาชนลาวทั้งหมดทุกเผ่าชน** (สถาบันวิทยาศาสตร์สังคมแห่งชาติ, 2010, หน้า i)

การก่อสร้างอนุสาวรีย์เจ้าอนุวงศ์เริ่มดำเนินการเมื่อต้นปี พ.ศ. 2553 โดยรัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของเจ้าอนุวงศ์เพื่อให้ได้รูปปั้นที่มีความเสมือนจริงมากที่สุด การค้นคว้าดังกล่าวคณะกรรมการอาศัยทั้งข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ ประกอบกับการสังเกตลักษณะทางกายภาพของบุตรหลานผู้สืบเชื้อสายมาจากเจ้าอนุวงศ์ซึ่งปัจจุบันตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองเซเปิน แขวงสะหวันนะเขต นำมาวิเคราะห์ร่วมกัน (สถาบันวิทยาศาสตร์สังคมแห่งชาติ, 2010, หน้า 105-106)

อนุสาวรีย์เจ้าอนุวงศ์ใช้เวลาในการก่อสร้างไม่ถึง 1 ปีก็แล้วเสร็จ ในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 รัฐบาลลาวได้ทำพิธีเปิดอนุสาวรีย์เจ้าอนุวงศ์ซึ่งนับเป็นอนุสาวรีย์ที่ใหญ่ที่สุดและสูงที่สุดของลาวในปัจจุบัน (สถาบันวิทยาศาสตร์สังคมแห่งชาติ, 2010, หน้า 107) แต่ที่สำคัญกว่านั้น คือ พระอิริยาบถของเจ้าอนุวงศ์ที่พระหัตถ์ซ้ายกุมพระแสงดาบประจำพระองค์ ส่วนพระหัตถ์ขวายกไปเบื้องหน้า (อนุสาวรีย์เจ้าอนุวงศ์ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง หันหน้าออกสู่มแม่น้ำ ส่วนอีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำ คือ หน่วยเรือรักษาความสงบเรียบร้อยตามลำน้ำโขง (นรข.) เขตหนองคาย อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย) เสมือนต้องการสื่อสารอะไรบางอย่าง ซึ่งมีผู้ตีความหมายของการสื่อสารด้วยท่วงท่าดังกล่าวออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

(1) เป็นท่าที่เจ้าอนุวงศ์ทำการรวบรวมแม่ทัพนายกองและไพร่ฟ้าของพระองค์ เพื่อปลุกกระดมให้เกิดความสามัคคี ร่วมกันกอบกู้เอกราชจากศัตรูผู้รุกราน (อนินทร์ พุฒิชัย, 2555, หน้า 15)

(2) พระหัตถ์ขวาที่ยื่นออกมาเป็นท่าที่เจ้าอนุวงศ์แสดงถึงการให้อภัยแก่ศัตรูผู้รุกราน และผู้ที่เคยกระทำต่อพระองค์ (สายพิน แก้วงามประเสริฐ, 2553)

ข้อสันนิษฐานในข้อ (2) ยังมีความสอดคล้องกับตำแหน่งที่ตั้งของอนุสาวรีย์เจ้าอนุวงศ์ ณ สวนสาธารณะริมฝั่งโขงบริเวณบ้านดอนจัน ซึ่งปัจจุบันถูกเรียกว่า **สวนเจ้าอนุวงศ์** โดยอนุสาวรีย์เจ้าอนุวงศ์ถูกจัดให้ประดิษฐานอยู่ตรงกันข้ามกับพระเจดีย์ปราบเวียงที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของหน่วยเรือรักษาความสงบเรียบร้อยตามลำน้ำโขง (นรข.) เขตหนองคาย อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย อย่างพอดีราวกับจงใจ เพื่อประกาศให้ผู้คนที่ทั้งสองฝั่งโขงได้รับรู้ถึงการให้อภัยต่อเหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีต ลืมความบาดหมางแค้นเคืองแล้วหันมาเป็นมิตรที่ดีต่อกัน

²² ในปี พ.ศ. 2103 สมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงย้ายเมืองหลวงจากเมืองเชียงทอง (หลวงพระบางในปัจจุบัน) มาอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ และใน พ.ศ. 2553 เวียงจันทน์ก็มีฐานะเป็นเมืองหลวงของลาวครบรอบ 450 ปีพอดี

รูปภาพที่ 7 อนุสาวรีย์เจ้าอนุวงศ์

รูปภาพที่ 8 ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงตำแหน่งที่ตั้งของ
อนุสาวรีย์เจ้าอนุวงศ์และพระเจดีย์ปราบเวียง

บทสรุป

การกบฏของเจ้าอนุวงศ์เจ้าเมืองเวียงจันทน์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเสมือนรอยแผลทางประวัติศาสตร์ที่ก่อให้เกิดรอยร้าวระหว่างความสัมพันธ์ไทย-ลาวนับจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นี้เป็นเสมือนการตอกย้ำถึงความขัดแย้งระหว่างไทย-ลาว และนับว่ามีบทบาทอย่างยิ่งต่อการหล่อหลอมทัศนคติของประชาชนไทยและลาวในปัจจุบัน ในฐานะของผู้ได้รับชัยชนะ ไทยมองลาวอย่างดูหมิ่น ชิงชิง ส่วนผู้พ่ายแพ้และถูกกระทำอย่างลาวมองว่าไทยโหดเหี้ยม รุกราน คอยแสวงหาแต่ผลประโยชน์ และเป็นเพื่อนบ้านที่ไม่น่าไว้วางใจ ทัศนคติเช่นนี้แน่นอนว่าย่อมส่งผลในทางลบต่อความร่วมมือในประชาคมอาเซียนที่กำลังจะเกิดขึ้นในไม่ช้า เนื่องจากมีสมาชิกอยู่ร่วมกันโดยปราศจากความไว้วางใจต่อกัน

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งระหว่างไทย-ลาว ในครั้งนี้ คือความจริงทางประวัติศาสตร์ที่รับรู้ร่วมกันทั้งสองฝ่าย โดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือปกปิดปิดเป็นได้ ฉะนั้นทั้งไทยและลาวต่างจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะก้าวข้ามความขัดแย้ง มองข้ามเรื่องราวความผิดพลาดในอดีต ดำเนินนโยบายต่อกันด้วยความเป็นมิตร โดยอยู่บนพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและกัน และหาหนทางไปสู่ “ประชาคม” ที่เป็นความหวังของประชาชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ได้ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2011). *แบบเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. เวียงจันทน์ : รัฐวิสาหกิจโรงพิมพ์ศึกษา.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2521). *ลักษณะวรรณกรรมอีสาน*. มหาสารคาม : ศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ดวงจันทร์ วันนะบุบผา. (2010). *สานสืบพะสุน*. เวียงจันทน์ : ปี่มแห่งรัฐ.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2504). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 เล่ม 1-2*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- เทิ้ม มีเต็ม. (ม.ป.ป.). *คำอ่านจารึกฐานพระพุทธรูปพระราชเชษฐา*. เอกสารถ่ายสำเนา.
- ธวัช ปุณโณทก. (2526). *พื้นเวียง : การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมอีสาน*. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เบญจวรรณ ชัยยะ. (2554). *อาณาจักรลาวล้านช้างเข้าสู่ยุคเสื่อมโทรม เพราะ?*. วันที่ค้นข้อมูล 26 พฤษภาคม 2554, เข้าถึงได้จาก www.lanna.mbu.ac.th
- ปราโมทย์ ในจิต. (2554). “สารสืบพะสุน : วรรณคดีลุ่มน้ำโขงที่ไม่โปร่งใส.” ใน *ร่องรอยกาลเวลา*

ร่วมรู้พื้นถิ่นสุวรรณภูมิ 450 ปีเวียงจันทน์ สายสัมพันธ์กับคนลาว ไทย สยาม ลาว วรรณกรรมสองฝั่งโขง (หน้า 211-222). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย.

พรชัย ศรีสารคาม. (2528). ลีปสุญ (พระอริยานุวัตร, แปล). มหาสารคาม : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม วิทยาลัยครูมหาสารคาม.

ภาควิชาภาษา-วรรณคดี คณะอักษรศาสตร์. (2002). สานลือพะสุน. เวียงจันทน์ : มหาวิทยาลัยแห่งชาติ.

สถาบันวิทยาศาสตร์สังคมแห่งชาติ. (2010). เจ้าอนุวงศ์ ปะหวัด วีระก่า และ อะริยะบด. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์แห่งรัฐ.

สายพิน แก้วงามประเสริฐ. (2553). เมื่อเจ้าอนุวงศ์ยื่นผงาด ตำราเรียน “ประวัติศาสตร์ไทย” จะ “ปรับเปลี่ยน” อย่างไร? วันที่ค้นข้อมูล 6 พฤษภาคม 2556, เข้าถึงได้จาก www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid

อนินทร์ พุฒิชิต. (2555). การเชิดชูวีรกรรม : การเมืองชาตินิยมกับการดำรงอยู่ของรัฐสังคมนิยมลาวในยุคโลกาภิวัตน์. เอกสารถ่ายสำเนา.